

ANTE PAŽANIN

USPOREDBA UMJESTO KOMENTARA

Ovih je dana u posebnom džepnom izdanju »Praxis«-a izišla zbirka članaka Gaje Petrovića pod naslovom *Čemu Praxis*. Među izabranim člancima nalazi se i Petrovićev prikaz Godišnje skupštine Hrvatskog filozofskog društva koja je održana 22. i 23. prosinca 1966. godine u Zagrebu. Na toj skupštini podnio sam obrazloženje Prijedloga tadašnjeg Upravnog odbora Hrvatskog filozofskog društva za reorganizaciju Jugoslavenskog udruženja za filozofiju. O tome Petrović piše: »O trećoj tački dnevnog reda (Prijedlog HFD za reorganizaciju Jugoslavenskog udruženja za filozofiju i nacrt Statuta Saveza filozofskih društava SFRJ Jugoslavije) referirao je član odbora Ante Pažanin. Očekivalo se da će se on držati najavljene teme, no on je veći dio svog izlaganja posvetio napadima na Upravni odbor Jugoslavenskog udruženja za filozofiju (koji je navodno »sistematski zaobilazio« prijedlog UO HFD, pružao »otpore« itd.), a s druge strane obrazlaganju zahtjeva (koji u pisanom prijedlogu odbora HFD nije formuliran) da republička filozofska društva treba da budu svojevrsna vrhovna vlast u filozofskom životu naših republika, s administrativnim kompetencijama u odnosu na izdavačku djelatnost kao i na sve druge oblike filozofskog života. Ovaj je referat bio zanimljiv utoliko što je pokazao da su neki članovi bivšeg odbora HFD, koji nisu podržali predsjednika i potpredsjednika HFD u direktnim napadima na Praxis, spremni da podrže njihove indirektne kritike časopisa (kao što je poznato predsjednik, sekretar i još dva člana UO JUF u protekle dvije godine bili su također članovi redakcije Praxis). Slične tendencije zapažene su i kod nekolicine drugih učesnika skupštine, članova i društva gostiju.

U diskusiji o ovoj tački dnevnog reda neki su učesnici s pravom kritizirali svojevrsnu 'totalitarističku' koncepciju filozofskog društva što ju je zastupao referent«. (Gajo Petrović, *Čemu Praxis*, Zagreb 1972, str. 52—53).

Umjesto bilo kakvog komentara tom Petrovićevom prikazu objavljujem integralni tekst moga obrazloženja, te prepuštam čitaocu da sam usporedi Petrovićev prikaz s mojim obrazloženjem i da prosudi: tko se držao »najavljene teme«, a tko je zastupao »administrativne kompetencije u odnosu na izdavačku djelatnost kao i na sve druge oblike filozofskog života« i »svojevrsnu 'totalitarističku' koncepciju filozofskog društva« u nas.

Moje je obrazloženje doslovno glasilo:

»Drugarice i drugovi, dužnost mi je da u ime Upravnog odbora, dakle onog, Upravnog odbora za koji je drug Petrović jutros ustvrdio da je u cjelini zatajio, a o čemu ćete vi suditi i odlučiti kada bude riječ o davanju razrješenice ovom odboru, obrazložim Prijedlog Hrvatskog filozofskog društva za reorganizaciju Jugoslavenskog udruženja za filozofiju i nacrt Statuta Saveza filozofskih društava Jugoslavije.

Vi ste svi dobili kako Prijedlog tako i Nacrt, pa nema potrebe da ih danas ovdje čitamo. Umjesto toga želimo čuti primjedbe i nove prijedloge, kako bismo mogli što bolji Nacrt Statuta SFDJ predložiti Skupštini JUF-a i da ovaj naš Prijedlog za reorganizaciju ne bi bio i dalje shvaćen kao hrvatski 'nacional-komunizam', kako reče Rudi Supek. Stoga ćemo pokušati ukazati na potrebu reorganizacije JUF-a i obrazložiti nove organizacione obilke filozofskog života u nas. Pri tom nije na odmet podsjetiti na to da je naš poslijeratni filozofski život, u ovisnosti o općem razvoju socijalizma u Jugoslaviji, prolazio kroz različite faze i poprimio različite organizacione oblike. Organizacioni oblici, pak, proizlazili su, i proizlaze, iz sadržaja samog filozofskog života. Stoga reorganizacija oblika filozofskog života u nas nije nešto o čemu mi danas po prvi put raspravljamo. Mi smo o tome govorili uvijek, kada je filozofija u našim republikama obilježavala novu etapu svoga razvoja i kada je činila korak dalje u svojem obogaćivanju i osamostaljivanju.

Kako vam je poznato, JUF se razvio iz Jugoslavenskog udruženja za filozofiju i sociologiju koje je bilo osnovano 1956. godine u Novom Sadu, sa zadatkom, kako u našem Prijedlogu stoji, 'da organizira i usmjerava filozofski i sociološki život u svim našim republikama, da pomogne osnivanje filozofskih i socioloških organizacija ondje gdje one još nisu postojale... itd. No, već 1960. na Bledu, odvaja se Jugoslavensko udruženje za sociologiju od Jugoslavenskog udruženja za filozofiju, budući da je razgranati i specifični rad filozofa i sociologa zahtijevao i odvojene organizacije. Iskustvo je pokazalo da takva reorganizacija ne samo što nije štetila načoj filozofiji i sociologiji, nego je naprotiv veoma koristila i intenzivirala njihovu suradnju i komuniciranje'. Toliko iz Prijedloga. Svjedoci smo naglog razvoja filozofije u svim našim republikama. To je filozofski razlog za reorganizaciju. To je našlo svoga izraza i u postavljanju samostalnih republičkih filozofskih društava i udruženja kao zbiljskih nosilaca i organizatora filozofskog života.

Imajući prje svega to u vidu, a ne političke modele i ciljeve, kako nam to pripisuje drug Supek, UO HFD postavio je na dnevni red svoje sjednice već u veljači ove godine problem reorganizacije JUF-a s osnovnom mišlju da se još više proširi, produbi i u cjelini obogati filozofski život u republičkim društvima, tj. da se na njih prenesu mnoga prava i zadaci koji su do sada u nadležnosti JUF-a, da se JUF reorganizira u SFDJ kao koordinatora djelatnosti republičkih društava kako na jugoslavenskom tako i internacionalnom planu — nešto slično onome što danas predstavlja Savez književnika Jugoslavije. Međutim, unatoč toj analogiji, ovdje nije riječ o prenošenju neke sheme i na naše organizacije nego o ozbiljenju samoupravljanja i u filozofskom životu.

Čim smo u UO-u o tome počeli razgovarati, postavili smo pitanje: Koji današnji organizacioni obilci ne odgovaraju više kako postignutom stupnju razvitka naše filozofije tako i sadašnjem stupnju razvitka socijalizma u Jugoslaviji? Stoga su nam pri odgovoru na to pitanje bili pred očima kao razvijena filozofska djelatnost u svim našim republikama, tako i sve jača orijentacija naše društvene zbiljnosti uopće na samoupravljanje i razvijanje neposredne socijalističke demokracije, kako je ona zacrtana prije svega novim Ustavom SFRJ, VIII kongresom SKJ i VI kongresom SSRNJ. Nekima se ovo povezivanje naše filozofije s ovim našim sada i ovdje čini pretjeranim vezivanjem filozofije uz politiku. Pri tom, međutim, oni zaboravljaju da se filozofija i filozofski život ne mogu ni zamisliti izdvojeni iz polisa ili političke zajednice jer, filozofija je i nastala zahvaljujući postojanju antičkog polisa... Oni nadalje zaboravljaju da i postojeća organizacija JUF-a također izražava određenu povezanost filozofije i politike. Prenošnje, kako se to reklo, političkog modela na plan filozofije, za nas, naravno, ne znači nikakvo služenje filozofije politici — jer, kao što se filozofija ne smije pretvoriti u realnu politiku, tako ni politika ne može filozofiji nametati političke recepte i kriterije za vrednovanje same filozofije, jer ove daje filozofija sama sebi. Dakle, kada govorimo o prenošenju političkog modela na plan filozofije, onda mislimo na organizacione oblike filozofskog života. Ali, ni tada ne zagovaramo neko mehaničko i nekritično prenošenje sheme jednog područja na drugo područje života, jer pri tom vodimo računa o specifičnostima filozofske misli i života jednako tako kao o povijesnoj uvjetovanosti i konkretnom stanju naše filozofije danas. U tom smislu u našem Prijedlogu stoji: 'samoupravljanje u filozofskom životu po našem mišljenju znači prenošenje težišta filozofskog rada u republike i gradove, što u isti mah zahtijeva reorganizaciju sadašnjeg centralnog JUF-a' u SFDJ na federativnim i samoupravnim načelima. To prenošenje težišta filozofskog rada u republike i gradove — naime, tamo gdje se odvija sami filozofski život — dalje će razviti samoinicijativu i proširiti djelokrug rada republičkih društava i osigurati njihovim članovima da sami upravljaju sobom i da sami odlučuju o svim bitnim pitanjima života i rada u svojim društvima.

Koje organizacione oblike JUF-a, međutim, treba reorganizirati i koje djelatnosti prenijeti u republička društva? Odgovor na to pitanje možemo dati, ako usporedimo Pravila JUF-a s onim što već sada rade neka republička društva, a posebno s onim što tim društvima pripada prema našim samoupravnim principima. Vođen upravo tim principima naš Nacrt Statuta SFDJ predlaže da Savez ne bude nikakva superorganizacija, nego da se upravljanje u njemu temelji na delegatskom sistemu. U prvom stavu člana 7. našeg Nacrta dolazi do izražaja zbiljska jednakopravnost i ravnopravnost republičkih društva. S tim u vezi Nacrt predlaže među organe Saveza koordinacioni odbor i sekretarijat, a ne upravni odbor — jer upravljanje pripada društvima.

Izmjene su predložene pak posebno u pogledu zadataka Saveza. O tome govori čl. 4. Nacrta, koji je Savezu dao ulogu koordinatora, a ne organizatora i nosioca filozofskog života i djelatnosti. U skladu s tim

Nacrt, nasuprot postojećim pravilima JUF-a, predviđa da republička društva unapređuju i organiziraju znanstveni i stručni rad, nastavu i terminologiju, kao i brigu oko izdvajanja filozofskih djela (originalnih i prevedenih), časopisa i sličnih vidova djelatnosti. Vođeni mišlju da se sva ta prava i zadatke prenese na društva, mi želimo da društva kod svojih članova koji rade na određenim poslovima povećaju njihovu odgovornost i za one poslove koji se na prvi pogled čine privatnima, tj. koji se čine kao da nemaju nikakve veze s pravima i zadacima ovakvih društava kao što je ovo naše. Tu mislimo na rad u raznim bibliotekama izdavačkih kuća i instituta, na organiziranje pojedinih seminara i škola (Korčulanska ljetna škola), na rad u časopisu društva, u pojedinim savjetima i odborima koji odlučuju o problemima znanstvenog i stručnog rada i filozofskog života. Činjenica je da je naš znanstveni rad do sada tretiran kao privatna stvar i da je njegovo objavljivanje prepušteno izdavačkim kućama i privatnim vezama. Kao društvo mi zato nismo razvijali niti pak nje govali posebnu brigu, niti je tko odgovorio pred svojim matičnim stručnim društvom za to što u raznim stručnim redakcijama, edicijama, savjetima i komisijama predlaže i zastupa, odobrava i neodobrava — kažem, riječ je o raznim problemima od terminologije do izdavanja filozofskih djela. A sve su to, čini nam se, poslovi o kojima bi republička društva, a ne JUF niti pojedinci kao privatne osobe trebala voditi brigu i osigurati prava svojih članova, te na taj način postati još više zbiljski centri raznolikog filozofskog života. Naravno, ozbiljenje tih prava ovisi o faktorima izvan stručnih društava, ali mi moramo dati inicijativu da se razne institucije obraćaju društvima, a ne pojedincima, pa makar oni bili i dobronamjerni i zaslužni za našu filozofiju, kako reče drug Petrović. Kada bi se tako potstupalo, tada se ne bi dogodilo da se pojavi udžbenik povijesti filozofije, a da stručno društvo o tome ništa ne zna itd.

Dozvolite da kažem nekoliko riječi o tome kako je tekao rad na izradi Nacrta Statuta SFDJ. Kako je već spomenuto, 21. veljače og. UO HFD razmatrao je problem reorganizacije i zaključio da se izvrše pripreme za početak rada na izradi Statuta. 18. travnja 1966. UO je zadužio drugove Marijana Cipru i Ivana Prpića da izrade prednacrt. 21. lipnja prednacrt je razmatran, ali nije bio gotov, te doista nismo tada imali što pokazati UO JUF-a. Tek 2. rujna prihvaćen je prijedlog Statuta u ovom obliku u kojem ga imamo pred sobom. Tada je zaključeno da se prijedlog za reorganizaciju JUF-a u SFDJ i Nacrt Statuta SFDJ dostave UO JUF-a i upravnim odborima svih republičkih društava na uvid i razmatranje, kako bi ga mogla Skupština JUF-a prihvatiti ili odbaciti. Moramo istaći da je naš Prijedlog i Nacrt bio različito primljen i komentiran, a da do danas, na žalost, nitko nije dao ni jedno određene primjedbe na predložene članove Nacrta, odnosno stavove Prijedloga. To nije učinio ni UO JUF-a koji je sistematski zaobilazio naš prijedlog i pokušao osporiti UO HFD legitimnost za taj rad, ostavljajući naša konkretna pitanja bez adekvatnog odgovora. Mi ne želimo ulaziti u analizu ili pak pobijanje stavova koji su se mogli čuti u privatnim razgovorima, tračevima i kuloarima, a njih je bilo i zato što nismo imali prilike o tome javno raspravljati. Stoga je tim žalosnije, što poje-

dini drugovi i sada, kada je prilika dana, pokušavaju ovu skupštinu opteretiti stavovima iz kuloarskih razgovora. Još manje želimo ulaziti u pojedine lične momente koji su u razgovorima, i naročito u vcoma obilatoj prepisci između UO JUF-a i HFD, hvatili priličnog maha, što je pokazala i diskusija o drugoj točki. Nama je stalo do same stvari zbog koje smo se prihvatili posla reorganizacije. Ranije smo naveli neke od momenata te stvari, tj. neke od razloga na kojima se temelji naš Prijedlog reorganizacije i Nacrt statuta, pa molimo skupštinu da i ona, bar u svojem daljnjem toku, ide tim putem. Duboko smo uvjereni da će predložena reorganizacija, ako se nju istinski shvati i provede koristiti kako našem društvu tako i svim ostalim republičkim društvima, da će ih osloboditi nepotrebnih reorganizacionih stega jednog preživjelog centralističkog modela i da će još više potaknuti i omogućiti suradnju u punom smislu riječi ravnopravnih republičkih društava. Predložena reorganizacija može otvoriti novu etapu u našem filozofskom životu i još više razviti njegovu osebnost i stvaralačku misao.

Na vama je, drugarice i drugovi, da ocijenite, izmijenite, prihvatite, ili pak odbacite predloženi Nacrt i da za skupštinu JUF-a izaberete takve delegate koji će na njoj iznijeti i zastupati ono što mi danas o tome ovdje odlučimo. Osobno predlažem izmjenu u čl. 7. stav 2, a ostalo molim učinite sami.

I na kraju dozvolite da vas još upoznam s dva konkretna prijedloga UO HFD, koja ne spadaju u tzv. statutarnu materiju, ali su s njom usko povezani: 1) Predlažemo da se na skupštini JUF-a predloži da se sjedište Saveza za slijedeće dvije godine premjesti u Ljubljani i 2) da časopis *Filozofija* prestane biti časopis SFDJ — jer kao što nam nije potrebna filozofska superorganizacija, tako nam nije potreban ni filozofski superčasopis. Molim Predsjednika radnog predsjedništva da Nacrt i ove prijedloge dađe na raspravu.

To je cjeloviti tekst, koji sam 22. prosinca 1966. godine pročitao na poslijepodnevnoj sjednici Godišnje skupštine HFD. Nadam se, da objektivni čitalac iz njega vidi da sam se ja držao »najavljene teme« i da nisam zastupao nikakve »administrativne kompetencije« niti neku »totalitarističku« koncepciju filozofskog života, nego, nešto što je danas svima u Jugoslaviji postalo samo po sebi razumljivo, pa vjerojatno i Gaji Petroviću. Tim više, međutim, začuđuje da Ptrović, šest godina nakon toga, obnavlja svoj jednostrani i netočni prikaz Godišnje skupštine HFD.

U NIN-u, od 2. travnja iznijeta je tvrdnja da je profesor Zvonimir Baletić na 19. konferenciji SK Sveučilišta u Zagrebu izjednačio stanje u SFRJ sa sistemom za vrijeme kralja Aleksandra, što autor odlučno opovrgava. U tom smislu je, pozivajući se na zakon o štampi, intervenirao kod glavnog urednika NIN-a, zahtijevajući da NIN donese njegov demanti. Pismo je upućeno 3. travnja 1972. preporučeno pod brojem 3316 — Zagreb c. Kako NIN nije do sada smatrao potrebnim da ovaj demanti objavi, to isti objavljujemo u svrhu korektnog informiranja javnosti.

Poštovani družo Barbieri

U broju 1108 Vašeg lista, od 2. travnja 1972. u članku »Sveučilišni kolokvij« Vlade Miletića, stoji tvrdnja da sam ja na XIX Konferenciji SK Zagrebačkog Sveučilišta, u ožujku prošle godine, »utvrdio da je stanje u SFRJ isto kao i za vreme kralja Aleksandra«, što predstavlja drsku izmišljotinu koja šteti mom ugledu znanstvenog i javnog radnika i bezrazložan napad na moju osobu, te Vas molim, pozivom na zakon o štampi, da objavite ovaj moj demanti.

U svom izlaganju na spomenutoj konferenciji ja uopće nisam usporidivao stanje u predratnoj i socijalističkoj Jugoslaviji, a najmanje da sam ih izjednačavao kao što tvrdi V. M., već sam govorio o unitarizmu i utvrdio da je unitarizam u svojoj osnovi specifični oblik separatizma, jer on ne priznaje ravnopravnost i suradnju jugoslavenskih naroda već polazi od dominacije, a kada tu dominaciju nije u stanju osigurati, onda prijeti odcjepljenjem. U tom kontekstu sam spomenuo i prijetnju kralja Aleksandra nasilnom amputacijom iz 1928. — Kako je iz vrlo jasnog smisla mojih riječi V. M. mogao izvući gornju tvrdnju, meni ostaje neshvatljivo. To, izgleda, ima više veze s njegovom profesionalnom etikom.

NIN po drugi put zloupotrebljava ovu moju izjavu. U broju od 18. travnja 1971. i rubrici »Varnice« daje se posve drugačija interpretacija ove izjave, iako, i tog puta krajnje zlonamjerna. Ja nisam demantirao u NIN-u, jer je to učinio Vjesnik, donoseći doslovan tekst moje izjave i stenograma koji se čuva u sveučilišnom komitetu. Ja sam na taj demanti kasnije upozorio Miloša Mišovića, jednog od urednika NIN-a. Kome služi novi falsifikat moje izjave nije mi jasno, ali nikako ne reputaciji NIN-a kao objektivnog i savjesnog informatora javnosti.

Kako u sveučilišnom komitetu SK postoji stenogramski zapisnik spomenute Konferencije, molit ću Komitet da na najpogodniji način zaštiti moju osobu od ove javne klevete.

S poštovanjem

Prof. dr Zvonimir Baletić, Fakultet političkih nauka
u Zagrebu